

A zöldbabfőzelék és a közművelődés „összefüggése”

Bár népművelőként, muzeológusként azzal a hittel dolgoztam, hogy eléggé tágan értelmezem munkámat – néha úgy tűnt, a kelleténél is parttalanabban –, de ma is az erősít, hogy nem voltam egyedül. Gyakorló szakemberként mégsem tudtam, milyen kapcsolat van a zöldbabfőzelék és a magyar közművelődés között. Ehhez kézbe kellett vennem a *Hidy Péter* írásait tartalmazó kötetet. A fülszövegen olvasható az említett „szellemi gasztronómiai” lelemény. Én szeretem a zöldbabfőzeléket, ha nem öreg a bab, ha van benne elegendő fokhagyma, de nem szeretem, ha a rántás „jövoltából” megáll a kanál a főzelékben. Ízlés dolga. Ezért is szellemes *Hidy Péter* kérdése: „De mi történik, ha az emberek nem eszik a zöldbabot?” Valóban, mi van akkor? Akkor beszélünk a közművelődés állapotáról.

Meghökkenetőnek hat *Hidy Péter* művelődéspolitikai írásainak címválasztása is: *El nem nyelt iratok*. Kétségtelenül blikkfangos. Ez talán tőle el is várható, hiszen gyakorló népművelőként kezdte pályáját, majd az irányítás megyei és országos tapasztalatai után lett művelődéskutató és kutatószervező. A művelődéskutatás hazai történetében az elmúlt két évtized tekinthető olyan időszaknak, amikor az egyre izmosodó kutatómunka valóságfeltárására az irányítás tudatosan épít. Bár az elmélet és a gyakorlat szerves kapcsolatáról, valós összefüggéseiről még gyakran megfeledkezünk.

Tapasztaljuk, hogy nem könnyű napjaink ellentmondásoktól feszülő világában megtalálni a kultúra helyét és szerepét. Szembe kell nézni azzal, hogy a korábbi eszmények alapján megfogalmazott művelődési célok megvalósulásának ma milyen a társadalmi mozgástere. Hiszen a gazdasági, társadalmi, politikai viszonyok változása és a feltételek módosulása között továbbra is meghatározó kérdés, hogy a művelődés milyen irányú és tartalmú válasz-

adásra képes. Ma – cselekvés helyett – túlzottan is emlegetjük a kihívásokat. Nos, kétségtelenül van elég, amelyekre gyakran késlekedéssel, nemegyszer a vélt gyorsaság jegyében a folyamatok végiggondolása nélkül történik reagálás. A korrigálás utólag mindig sokkal több energiába került, mint amennyire eredetileg szükség lett volna. Fontos mutató a kultúra szerepének érvényesülésére, hogy a gazdasági, társadalmi döntéselőkészítő szakaszban és a döntéshozatalban mennyire van jelen.

Nem tévedek nagyot, ha azt mondom, hogy jó egy évtizeddel ezelőtt nem sokan gondoltunk arra, hogy a kultúra ilyen helyzetbe kerül. Shakespeare-t idézve: keressük York napsütését, amely rosszkedvünk telét tündöklő nyárrá változtatja át. Hiszen a hetvenes évek óta gyakran emlegetjük a közművelődést. Voltak akik akkor szívesen szóltak „felszálló ágról”, a nyolcvanas évek elején már leszálló ágnak minősítve a helyzetet. Kérdés persze, hogy mihez képest. Milyen magasan repülünk, milyen gépen, kik a pilóták? És ami a lényeg: hol a cél? A közművelődés rendszerét korábbi vágyainkhoz, saját lehetőségeinkhez, esetleg a társadalmi folyamatokba való beépülésnek módjához vagy gyakoriságához viszonyítjuk? Tapasztalatom szerint szélsőségekben gondolkodva tudunk csak válaszolni a kérdésekre. Hogy ebben mennyi jogos indulat feszül, milyen körülmények befolyásolták a folyamatot: ez sem közömbös. De csak meghatározott viszonyrendszerben lehet előremutató szándékokat és téves elképzeléseket, előrelépéseket és lemaradást, jó ötleteket és „kísérlettel lefedett helybenjárást” értékelni, azaz valós mérlegkészítésre vállalkozni. Így egyre inkább eljutunk a társadalom műveltségi állapotának teljeskörű bemutatásához. Ma már nemcsak statisztikai adatokra hivatkozunk, hanem arról is szólunk, hogy mi van egy-egy táblázat mögött. Tarto-

zunk ezzel a társadalomnak, önmagunknak, közművelődésünk eredményeinek, gondjainak, vállalható értékeinek, feltáruló múltjának, mai konfliktusainak és cselekvést parancsoló holnapjának.

Hidy Péter írásai éppen ezért izgalmas olvasmányok. Többek mint kulturális akciók, tanácskozások, kutatásindítások, mérlegkészítések gondolatébresztő szinopszisei. A dolgozatok többsége az előkészítő értékelés funkcióját töltötte be az utóbbi néhány év közművelődést érintő fő kérdéseinek megválaszolásában. A szerző véleményt mond, tanácsot ad, javaslatot tesz kulturális életünk átfogó és részgondjainak értelmezésére és lehetséges megoldásaira. Ezt azzal a magatartással, szakmai tisztességgel végzi, hogy tudja – helye, szerepe révén – az egész terület mozgásához kapcsolódik; szándéka szerint javítani, újat kezdeményezni akar.

A szerző arra vállalkozik, hogy egy adott témáról elmondja, amit gondol. Teszi ezt néha érdesen, annak tudatában, olykor azzal a reménnyel, hogy gondolataival, ötleteivel további meditációra inspirál. De számol azzal is, hogy megjegyzései esetleg egy nagyobb anyag részévé válnak – immár személytelenül. Később rajta kívül már csak szűkebb környezete tudja, hogy ez vagy az az ötlet az övé – közkincs lett. Ennek a gyakorlatnak „gazdag irodalma” van.

Az írások többsége nem került publikálásra, de részévé vált mindazoknak a jelentős és fontos dokumentumoknak, tanácskozások anyagainak, amelyek 1980 és 1985 között a közművelődés ügyét kívánták előbbre lendíteni. A munkák részben felkérésre, „hivatali megrendelésre, munkaköri feladatként”, részben *Hidy Péter*, a népművelő belső indítatásából születtek. A valamennyi írására jellemző szakmai alaposág, a szellemes stílus nem tett és tesz különbséget a hivatali és a magánszféra között. Határozott véleménye van arról a közegről – azokról a viszonyokról és feltételekről –, amelyben a közművelődés ma Magyarországon létezik. A felelősen, nyitottan gondolkodó szakember tükre is lehet e kötet, azé, aki belülről éli meg az útkeresés kockázatát, nem tisztelve tekintélyeket és tétéleket.

A kötet várhatóan meditációra, vitára készíti mindazokat az olvasókat, akik elkötelezettjei a közművelődés ügyének. A dolgozatok jó példái annak, hogy a művelődésselmélet, a művelődéskutatás igényesen és előremutatóan, valós módon kapcsolódhat és kötődhet a gya-

korlathoz. Elősegíti a művelődéspolitikai megértését és képviselést, erősíti a kultúra fontosságát, elítéli a konjunkturális szempontokat, hangsúlyozza a folyamatban való gondolkodást. Érzékelteti mindig, hogy művelődéskutatóként, a valóságot ismerve, változásait folytonos készenléttel követve, a realitásokat vállalva dolgozik.

A kötetbe gyűjtött írások érintik az utóbbi évek fő vitatémáit. A *szórakozásról* írottak a téma kutatásának indításához szolgálnak kiindulópontként. Az *érdekeltségről* írt dolgozata társadalmi méretű ellentmondásokat feszeget. Rokonszenvesen és szenvedélyesen fejti ki véleményét a *népművelő személyiségéről*, a szakmai etikáról. 1983-ban így ír: „A társadalmi cselekvés oldaláról közelítve pedig a művelődés – benne a népművelői munka is – azt jelenti, hogy a közösséggel együtt gondolkodva kell a kultúra értékeiből minél többet a néphez eljuttatni, de úgy, hogy ez valós társadalmi cselekvéssé, a tömegek alkotó képességeinek kibontakozásává válhasson. Ezért ha a népművelők etikájáról szóló eszmecsereinkben mégis meg kell fogalmaznunk erkölcsi normát is, akkor ez a cselekvő, alkotó (szocialista) demokrácia, demokratikus lelkiület és magatartás, a közösségért való munkálkodás, a közösség képességei kibontakozásának segítése. Ehhez társul a nyitottság követelménye: Nyitottság a világ, az emberek élete, sorsa irányában, nyitottság a kultúra klasszikus és új értékeivel szemben” (42–43. l.).

Az utóbbi tíz évben a terület nagy vitakérdése volt, hogyan vonható meg a *közművelődési párthatározat és a törvény* eddigi mérlege. A kiküzdött és elért eredmények mellett elmaradásaink, tévedéseink és egykori illúziókkal való szembenézés is helyet kap az írásokban. Értékelése túlzásoktól mentes, kritikai továbblépést fogalmaz meg. 1981-es *Cselekvési program?* című írásában hangsúlyozza: „Nem lehet részleteiben sem megvalósítani a közművelődési programot. Épp az előbbi gondolatmenetből kiindulva, mindig egy-egy megoldási program, forma, mozgalom megváltozott erejében hittünk” (69–70. l.). Az alcímek is figyelemre méltóak: Ami prognosztizálható; Amit tenni lehet; Irányítás; Célkorrekció; Hatékonyságnövelés az irányításban, a gyakorlatban; Az igénybevevők szerinti üzemeltetés, működtetés; Az érdekeltségi rendszer megváltozása. E kérdésekre azóta is keressük a válaszokat. A szerző megítélése szerint az alapkérdésben nem történt változás. Ez pedig a szellemi tevékenység, a tudás, a műveltség társadalmi méretű leértékelődése, a kultúra szerepének társadalmi megítélése, az értékrenden belüli helye. Természetesen az akciók sem hiányozhatnak a kulturális folyamatokból, de csak akkor, ha valódi igényt elégítenek ki, ha eseményt jelentenek. A szakmai vélemények, az irányítási szintek a látványosabb, attraktívabb közművelődést helyezik előtérbe. Én azonban hangsúlyosabbá tenném annak a tanulságnak a kifejtését, hogy miért nem tudunk előbbre lépni sem szemléletben, sem a tevékenység tartalmában. Ma már tudjuk, hogy többször nem az adott helyek, adott lehetőségeinek számbavételével értékeltünk és fogalmaztuk meg a teendőket. Az igény és szükséglet kapcsolatát nem kezeltük megfelelően.

A közművelődési törvény „végrehajtásáról” szóló 1982-es beszámoló és az 1984-es közművelődési tanácskozás előanyagaiban leírtak egy része a későbbiekben beépült a dokumentumokba. Nem kevés elismerés és eredmény ez a szerzőnek. Külön kiemelem a *kultúra és demokrácia* kapcsolatáról, összefüggésrendszeréről írottakat. A társadalmi, gazdasági és művelődési mozgások egymást feltételező folyamatairól írottak jelentős mértékben hozzájárulhatnak a kulturális demokrácia helyes értelmezéséhez. Az 1984-es közművelődési tanácskozás egy munkabizottsági jelentésében írja: „Szembe kell ugyanis néznünk azzal, hogy a köz művelődése képtelenség a köz részvétele nélkül. Márpedig a közművelődési párthatározat

óta eltelt tíz év egyik legfontosabb tapasztalata az, hogy a részvétel nem emelkedett az elképzelt mértékben. Leegyszerűsítve a kérdést: nem teremtettük meg azokat a szervezeti feltételeket, amelyek garanciát, biztosítékot nyújtottak volna arra, hogy az elképzelések az emberek alkotó közreműködésével valósuljanak meg” (103. l.). Ez az írás többek között azért emel szót, hogy a kultúrát szélesen értelmezzük, és ez érvényesüljön a gyakorlatban. Az utóbbi évtized változásai indokolják a fogalom korszerűsítését és ezzel együtt a gyakorlat megújítását. Ha közművelődésről szólnak a vitákban, olykor álvitákban, vélt pozíció védekezésben merülünk ki. Különösen napjainkban izgalmas ez, amikor az anyagi lehetőségek csökkentése nehezíti a munkát. Gyakori, amikor egyik vagy másik kulturális terület eszközeit kérdőjelezzik meg egyesek azzal, hogy az nem olyan fontos. Ez a magatartás határozottan káros. A társadalmi megítélésben a kultúra jelentőségét képviselve lehet előbbre jutni. A társadalmi megfelelés és hasznosság érdekében pedig a kultúráközvetítés együttes kezelése, az együttműködés fejlesztése indokolt. Az írás az öntevékenység korszerűbb, valós tartalmának jelentőségéért emel szót.

A kötet írásai közül a *helyi kulturális irányításról* szólót a többihez képest vázlatosnak tartom. Érdemes lenne tovább írni önálló témaként, mert napjaink igen aktuális kérdéséről van szó. A helyi öntevékenység 74-es felfogásához képest az elmúlt másfél évtizedben történtek olyan változások, amelyek a helyi társadalom igényeire, szükségleteire helyezték a hangsúlyt.

Fontos ez a válogatás azért is, mert a közművelődési szakirodalomban erősíti a józanul mérlegelő, tenniakarást sürgető, a vágyakat, az elképzeléseket megvalósításuk feltételeiben is végiggondolt írásokat.

A *Műzsák Közművelődési Kiadó* a *Népművelési Intézet* közreműködésével 1984-ben bocsátotta útjára a *Társadalom és művelődés* című sorozatot, melynek első darabja *Csepeli György* Nemzeti tudat és érzésvilág című kötete volt. Ezt követték *Erdei Ferenc* A falukutatástól a népi kollégiumokig, *Németh László* Művelődéspolitikai írások című kötetei. Ez a sorozat a szakma irodalmi anyagát bővíti, ebben a sorozatban megjelenni: rangot jelent. (*Hidy Péter: El nem nyelt iratok. 1987. Műzsák. 135 l. |Társadalom és művelődés| 32 Ft.*)

Fodor Péter